

Roberto Bolaño
ODDALJENA ZVEZDA

prevedla Veronika Rot

Za Victorio Ávalos in Lautara Bolaña

Katera zvezda pade, ne da bi jo kdo videl?

William Faulkner

V zadnjem poglavju mojega romana Nacistična literatura v Amerikah je morda preveč shematično (na ne več kot dvajsetih straneh) opisana zgodba poročnika Ramíreza Hoffmana, pripadnika FACH-a.* To zgodbo mi je povedal moj rojak Arturo B. – veteran cvetnih vojn,** ki je naredil samomor v Afriki –, vendar s končnim izdelkom ni bil zadovoljen. Zadnje poglavje Nacistične literature je delovalo kot kontrapunkt oziroma antiklimaks predhodne literarne groteske in Arturo si je želel daljšo zgodbo, ne zrcala ali eksplozije drugih zgodb, temveč zrcala in eksplozije nje same. Zato sva se za mesec dni in pol zaprla v mojo hišo v Blanesu ter z zadnjim poglavjem v rokah in po nareku njegovih sanj in nočnih mor zgradila roman, ki ga zdaj bralec drži v rokah. Moja vloga je bila omejena na skrb za pijačo, preverjanje določenih knjig in razpravljanje o sprejemljivosti številnih ponovljenih odlomkov, z njim in z vsakim dnem bolj živo prikaznijo Pierra Menarda.***

* FACH (Fuerza Aérea de Chile) – čilske zračne sile (op. prev.; tudi v nadaljevanju so opombe prevajalkine).

** Cvetne vojne oz. v šp. *guerras floridas*, kar izhaja iz jezika náhuatl *Xōchiyaoyōtl*, so bile v časih pred konkvisto ritual srednjeameriških indijanskih plemen, v katerem so bojevniki pokazali svoje znanje in si pridobili izkušnje, izvajal pa se je v času velikih suš, da bi z njim pomirili bogove, nekateri pa menijo, da so si v teh bojih sovražna plemena tudi pridobila ujetnike za žrtvovanje ali celo za popestritev prehrane v časih velikih lakot.

*** Pierre Menard je fiktivni lik iz kratke zgodbe Jorgeja Luisa Borgesa *Pierre Menard, autor de Quijote* iz leta 1941. V tej emblematici zgodbi je Pierre Menard pisatelj, ki v 20. stoletju besedo za besedo reproducira Cervantesov roman *Don Kihot*. Borges se v tej zgodbi poigrava s tezo, da se pomen literarnega dela spremeni odvisno od zgodovinskega konteksta, v katerem je ustvarjeno. S pomenom avtorstva in pisateljevega alter ega se v svojih delih poigrava tudi Roberto Bolaño.

Carlosa Wiederja sem prvič srečal leta 1971 ali pa 1972, ko je bil Salvador Allende predsednik Čila.

Takrat se je predstavljal kot Alberto Ruiz-Tagle in občasno je obiskoval pesniško delavnico Juana Steina v tako imenovani južni prestolnici, v mestu Concepción. Ne morem reči, da sem ga dobro poznal. Videval sem ga enkrat, dvakrat tedensko, kadar je prišel na delavnico. Ni veliko govoril. Jaz pa. Večina nas, ki smo hodili tja, je veliko govorila: ne le o poeziji, temveč tudi o politiki, o potovanjih (za katera si takrat nihče ni predstavljal, da bodo takšna, kakršna so pozneje bila), o slikarstvu, o arhitekturi, o fotografiji, o revoluciji in o oboroženem boju; o oboroženem boju, ki naj bi nam prinesel novo življenje in novo obdobje, za večino od nas pa je pomenil sanje oziroma, bolje rečeno, ključ, ki bi nam odklenil vrata v sanje, edino, zaradi česar je bilo vredno živeti. In čeprav smo megleno vedeli, da se sanje pogosto prevesijo v nočne more, se za to nismo menili. Stari smo bili od sedemnajst do triindvajset let (jaz sem jih imel osemnajst) in skoraj vsi smo študirali na filozofski fakulteti, razen sester Garmendia, od katerih je prva študirala sociologijo, druga pa psihologijo, in Alberta Ruiz-Tagla, ki je ob neki priložnosti dejal, da je samouk. O samoukih v Čilu v časih pred letom 1973 bi se dalo veliko povedati. V resnici ni vzbujal vtisa samouka. Hočem reči: *na zunaj* ni bil videti kot samouk. Ti se, vsaj v Čilu, v začetku sedemdesetih, v mestu Concepción, niso oblačili tako, kot se je oblačil Ruiz-Tagle. Samouki so bili revni. Govoril pa je kot samouk, to je res. Govoril je, kot smo verjetno takrat govorili mi vsi, tisti, ki smo še vedno živi (govoril je, kot bi živel v oblaku), a

oblačil se je predobro za nekoga, ki naj ne bi nikoli prestopil praga univerze. Nočem reči, da je bil eleganten – čeprav je na svoj način bil – in tudi ne, da se je oblačil v določenem slogu; njegov okus je bil eklektičen: včasih se je pojavil v obleki s kravato, spet drugič v športnih oblačilih, preziral pa ni niti kavbojk in majic. A naj je šlo za tako ali drugačno opravilo, Ruiz-Tagle je vedno nosil draga oblačila dobrih znamk. Skratka, Ruiz-Tagle je bil eleganten in jaz takrat nisem verjel, da bi bili čilski samouki, nenehno nihajoči med norišnico in obupom, lahko elegantni. Nekoč je omenil, da je bil njegov oče ali pa ded lastnik posestva v bližini Puerto Montta. Sam pa je, je pripovedoval ali pa smo tako slišali pripovedovati Verónico Garmendia, pri petnajstih obesil šolo na klin, da bi se posvetil delu na posestvu in prebiranju očetove knjižnice. Vsi, ki smo obiskovali delavnico Juana Steina smo samoumevno sklepali, da je bil dober jezdec. Ne vem, zakaj, saj ga nikoli nismo videli jahati konja. Pravzaprav so bila vsa naša sklepanja, ki smo jih bili zmožni izpeljati o Ruiz-Taglu, pogojena z našo ljubosumnostjo ali pa morda zavistjo. Ruiz-Tagle je bil visok, vitek, a močan, in lepih potez. Bibiano O’Ryan je menil, da so njegove poteze preveč hladne, da bi lahko bile lepe, ampak, jasno, Bibiano je tako trdil a posteriori in to ne velja. Zakaj smo bili ljubosumni na Ruiz-Tagla? Množina je tu pretirana. Ljubosumen sem bil jaz. Morda je le Bibiano delil mojo ljubosumnost. Vzrok sta bili, seveda, sestri Garmendia, enojajčni dvojčici in nesporni zvezdi pesniške delavnice. Tako veliki, da se je nama (Bibianu in meni) včasih zdelo, da Stein vodi delavnico zgolj zanju. Bili sta, priznam, najboljši. Verónica in Angélica Garmendia, bili so dnevi, ko sta si bili tako enaki, da ju je bilo nemogoče ločiti, in bili so drugi dnevi (predvsem pa *druge* noči), ko sta si bili tako različni, da bi si lahko bili

neznanki, če ne celo sovražnici. Stein ju je oboževal. Poleg Ruiz-Tagla je bil edini, ki je vedno vedel, katera je Verónica in katera Angélica. O njiju komaj lahko govorim. Včasih se pojavita v mojih nočnih morah. Moje starosti sta, morda leto dni starejši, visoki sta in vitki, temne polti in imata zelo črne ter zelo dolge lase, kot je bilo, se mi zdi, takrat moderno.

Sestri Garmendia sta se skoraj takoj spoprijateljili z Ruiz-Taglom. Ta se je na Steinovo delavnico vpisal leta '71 ali '72. Nihče ga ni videl prej, ne na univerzi ne kje drugje. Stein ga ni vprašal, od kod prihaja. Prosil ga je, naj prebere tri pesmi, in rekel, da niso slabe. (Stein je odkrito hvalil le pesmi sester Garmendia.) In Ruiz-Tagl je ostal z nami. Na začetku se ostali nismo pretirano menili zanj. Ko pa smo opazili, da sta se sestri Garmendia spoprijateljili z njim, smo tudi mi postali njegovi prijatelji. Do takrat je bilo njegovo vedenje odmaknjeno vljudno. Le do sester Garmendia (v tem je bil podoben Steinu) je bil odkrito simpatičen, pozoren in prijazen. Do vseh drugih pa je bil, kot sem že omenil, »odmaknjeno vljuden«, se pravi, pozdravil nas je, se nam smehljal, ko smo brali pesmi, v svoji kritični oceni je bil obziren in zmeren, svojih tekstov ni nikoli branil pred našimi napadi (navadno smo bili uničujoči) in nas je poslušal, tega si zdaj ne bi več drznil reči, s pozornostjo, a takrat se nam je zdelo tako.

Razlike med Ruiz-Taglom in nami so bile očitne. Mi smo govorili v slengu oziroma v nekakem marksistično-mandrakističnem žargonu (večina nas je bila članov ali pa simpatizerjev MIR-a* ali pa trockističnih strank, čeprav je bil tudi kdo, mislim, ki je bil član Socialistične mladi-

* MIR (Movimiento de Izquierda Revolucionaria) – člilska stranka Gibanje revolucionarne levice.

ne ali pa Komunistične partije ali pa kake od levičarskih katoliških strank). Ruiz-Tagle je govoril špansko. Tisto španščino določenih krajev v Čilu (bolj duhovnih kot fizičnih *krajev*), v katerih čas stoji. Mi smo živeli z našimi starši (tisti, ki smo bili iz Concepcióna) ali pa v siromašnih študentskih penzionih. Ruiz-Tagle je živel sam v nekem stanovanju blizu centra, v štirisobnem stanovanju z vedno zagrnenimi zavesami, ki ga jaz nisem nikoli obiskal, o katerem pa sta mi marsikaj povedala Bibiano in Debela Posadas, in to veliko let pozneje (ko so bile stvari že okužene s prekleto Wiederjevo legendo), čeprav ne vem, ali bi tem stvarjem verjel ali pa bi jih pripisal domišljiji mojega nekdanjega sošolca. Mi skoraj nikoli nismo imeli *cvenka* (čudno je zdaj zapisati besedo *cvenk*: sveti se kot oko ponoči); Ruiz-Taglu denarja nikoli ni primanjkovalo.

Kaj mi je Bibiano povedal o Ruiz-Taglovem stanovanju? Govoril je o njegovi goloti, predvsem o tem; imel je vtis, da je bilo stanovanje *pripravljeno*. Samo enkrat je sam šel tja. Bil je v bližini in je pomislil (tak je Bibiano), da bi Ruiz-Tagla povabil v kino. Komaj ga je poznal, pa ga je nameraval povabiti v kino. Predvajali so neki Bergmanov film, ne spomnim se, katerega. Bibiano je bil že dvakrat prej pri njem, a vedno v družbi katere od sester Garmendia, in obakrat je bil njihov obisk, kako bi se izrazil, pričakovan. Takrat, ob tistih obiskih s sestrama Garmendia, se mu je stanovanje zdelo *pripravljeno*, urejeno za oči prihajajočih, a preveč prazno, bili so prostori, kjer je očitno nekaj manjkalo. V pismu, v katerem mi je pojasnjeval te stvari (v pismu, napisanem veliko let pozneje), je Bibiano rekel, da se je počutil kot Mia Farrow v *Rosemaryjinem otroku*, ko gre z Johnom Cassavettesom prvič k sosedom domov. Nekaj je manjkalo. V domovanju v filmu Polanskega so manjkale slike, ki so bile previdno umaknjene, da

ne bi prestrašile Mie in Cassavettesa. V stanovanju Ruiz-Tagla pa je manjkalo nekaj nepoimenljivega (ali pa nekaj, kar je Bibiano po vseh tistih letih in poznavajoč zgodbo ali pa vsaj dovršen del zgodbe, ocenil za nepoimenljivo, a navzoče, otipljivo), kot bi gostitelj amputiral nekatere dele svojega domovanja. Ali pa kot bi bilo to iz legic, ki bi se prilagajale pričakovanjem in posebnostim vsakega obiskovalca. Ta občutek se mu je še okrepil, ko je šel k njemu sam. Ruiz-Tagle ga, razumljivo, ni pričakoval. Dolgo ni odprl vrat. Ko jih je, se je zdelo, da Bibiana ni takoj prepoznal, čeprav mi je ta rekel, da je vrata odprl z nasmeškom in da se je ves čas smehljaj. Ni bilo več svetlo, kot tudi sam priznava, zato ne vem, koliko je resnice v besedah mojega prijatelja. Kakor koli, Ruiz-Tagle je odprl vrata, izmenjala sta si nekaj precej nepovezanih besed (ni takoj razumel, da se je Bibiano prikazal tam, da bi ga povabil v kino), nato je spet zaprl vrata, prej mu je še rekel, naj trenutek počaka, čez nekaj sekund pa jih je znova odprl in tokrat ga je povabil noter. V stanovanju je bilo mračno. Vonj je bil gost, kot bi bil Ruiz-Tagle prejšnji večer pripravil zelo krepko hrano, mastno in začinjeno. Bibianu se je za hip zazdelo, da je v eni od sob zaslišal ropot, in je pomislil, da je Ruiz-Tagle s kako žensko. Ko se je že hotel opravičiti in oditi, ga je Ruiz-Tagle vprašal, kateri film je nameraval iti gledat. Bibiano je rekel, da neki Bergmanov film v kino Lautaro. Ruiz-Tagle se je nasmehnil, in to spet s tistim ansmeškom, ki se je Bibianu zdel skrivnosten, meni pa samozadosten, če že ne odkrito vzvišen. Izgovoril se je, rekel, da ima zmenek z Verónico Garmendia, poleg tega, je pojasnil, mu Bergmanovi filmi niso všeč. Bibiano je bil zdaj že povsem prepričan, da je v stanovanju še nekdo, ki za vrati pritajeno prisluškuje njegovemu pogovoru z Ruiz-Taglom. Pomislil je, da je tam zagotovo prav Verónica,

saj si ni znal drugače razložiti, da bi jo Ruiz-Tagle, navadno tako obziren, imenoval. A naj si je še tako prizadeval, si naše pesnice ni mogel predstavljati v takem položaju. Ne Verónica ne Angélica nista prisluškovali za vrati. Kdo torej? Bibiano ne ve. V tistem trenutku je verjetno vedel le to, da želi oditi, reči Ruiz-Taglu adijo in se nikoli več vrniti v tisto golo in krvaveče stanovanje. To so njegove besede. Čeprav, glede na to, kako ga je opisal, stanovanje ne bi moglo izgledati bolj sterilno. Prazne stene, knjige, zložene na kovinskih policah, naslanjači, prekriti s ponči z juga. Na leseni klopi Ruiz-Taglova leica, tista, s katero je nekega popoldneva fotografiral vse člane pesniške delavnice. Kuhinja, ki jo je Bibiano videl skozi priprta vrata, je bila videti pospravljena, v njej ni bilo kupa umazane posode in krožnikov, tako značilnega za stanovanje študenta, ki živi sam (ampak Ruiz-Tagle *ni bil* študent). Skratka, nič, kar bi odstopalo od običajnega, razen ropota, ki pa bi prav lahko prihajal iz sosednjega stanovanja. Bibiano je rekel, da je imel, medtem ko je Ruiz-Tagle govoril, občutek, da *noče*, da bi odšel, da je govoril prav zato, da bi ga zadržal tam. Takšen vtis, brez vsakršne objektivne osnove, je še povečal živčnost mojega prijatelja, in to po njegovih besedah do neznosnosti. Najnenavadnejše pa je bilo, da se je zdelo, da Ruiz-Tagle uživa v tej situaciji: videl je, da je Bibiano vse bolj bled ali pa poten, a je vseeno še kar govoril (o Bergmanu, predvidevam) in se smehljal. V stanovanju pa je vladala tišina, ki so jo Ruiz-Taglove besede le še stopnjevale, še zdaleč ne razbile.

O čem je govoril? se sprašuje Bibiano. Pomembno bi bilo, piše v svojem pismu, da bi se tega spomnil, a se kljub vsemu svojemu naprezanju ne morem. Dejstvo je, da je Bibiano zdržal, dokler je mogel, nato pa je nestrpno izdal adijo in odšel. Na stopnicah je tik pred izhodom srečal

Verónico Garmendia. Ta ga je vprašala, če je z njim kaj narobe. Kaj bi bilo narobe z mano? ji je odvrnil Bibiano. Ne vem, mu je rekla Verónica, ampak bel si kot list papirja. Nikoli ne bom pozabil teh besed, pravi Bibiano v svojem pismu: *bel kot list papirja*. In obraza Verónice Garmendia. Obraza zaljubljene ženske.

Hudo je to priznati, a tako pač je. Verónica je bila zaljubljena v Ruiz-Tagla. In morda je bila tudi Angélica zaljubljena vanj. Nekoč sva se z Bibianom pogovarjala o tem, že davno nazaj. Mislim, da je oba bolelo, da nobena od sester Garmendia ni bila zaljubljena v katerega od naju ali da bi se vsaj zanimala za naju. Bibianu je bila všeč Verónica. Meni je bila všeč Angélica. Nikoli si jima nisva upala tega omeniti niti z besedico, čeprav mislim, da je bilo najino zanimanje zanju javno znano. Bilo je nekaj, v čemer se nisva razlikovala od drugih moških udeležencev delavnice, vseh, enih bolj, drugih manj, zaljubljenih v sestri Garmendia. A onidve, ali pa vsaj ena od njiju, sta se zagledali v čudaški šarm samoukega pesnika.

Samouk že, a željan učiti se, sva presodila z Bibianom, ko sva ga srečala na pesniški delavnici Diega Sota, drugi ključni delavnici univerze v Concepciónu, ki je v etiki in estetiki tekmovala z delavnico Juana Steina, čeprav sta bila Stein in Soto, kot se je nekoč reklo in verjetno se še vedno tako reče, duhovna prijatelja. Sotova delavnica je bila na medicinski fakulteti, ne vem, zakaj, v neki slabo opremljeni in slabo zračeni sobi, ki je bila le s hodnikom ločena od dvorane, v kateri so študentje razkosavali trupla na predavanjih anatomije. Dvorana je, se razume, smrdela po formaldehidu. Tudi na hodniku je včasih smrdelo po formaldehidu. In večkrat je ob večerih, saj je bila Sotova delavnica vsak petek od osmih do desetih, čeprav se je navadno končala krepko čez polnoč, predavalnico napol-

nil vonj po formaldehidu, ki smo ga mi zaman poskušali pregnati s prižiganjem ene cigarete za drugo. Obiskovalci Steinove delavnice se niso udeleževali Sotove in obratno, razen Bibiana O’Ryana in mene, ki sva pravzaprav svoje kronično neobiskovanje predavanj kompenzirala ne zgolj z obiskovanjem obeh delavnic, temveč tudi vseh recitalov ter kulturnih in političnih srečanj, kar se jih je odvijalo v mestu. Zato je bilo za naju veliko presenečenje, ko sva nekega večera tam srečala Ruiza-Tagla. Vedel se je približno tako kot na Steinovih delavnicah. Poslušal je, njegove kritike so bile tehtne, jedrnate in vedno povedane prijazno in vljudno, svoja lastna dela je bral tekoče in odmaknjeno ter brez ugovarjanja sprejemal tudi najslabše pripombe, kot da pesmi, ki nam jih je dajal v kritično presojo, ne bi bile *njegove*. Tega nisva opazila le Bibiano in jaz; nekega večera mu je Diego Soto rekel, da piše odmaknjeno in hladno. Zdi se, kot da pesmi ne bi bile tvoje, mu je rekel. Ruiz-Tagle je to sprejel brez vznemirjenja. Iščem, je odgovoril.

Na delavnici na medicinski fakulteti je Ruiz-Tagle spoznal Carmen Villagrán in postala sta prijatelja. Carmen je bila dobra pesnica, čeprav ne tako dobra kot sestri Garmendia. (Najboljši pesniki ali najbolj nadobudni pesniki so bili na delavnici Juana Steina.) Spoznal in spoprijateljil se je tudi z Marto Posadas alias Debelo Posadas, edino študentko medicine z delavnice na Medicinski fakulteti, zelo belo, zelo debelo in zelo otožno, ki je pisala pesmi v prozi in si je v resnici najbolj želela, da bi postala neka-kšna Marta Harnecker literarne kritike.

Z moškimi ni sklenil prijateljstev. Bibiana in mene je, ko naju je srečal, vljudno pozdravil, ni pa pokazal nika-kršnega znamenja tesnejšega poznanstva, pa čeprav smo se na Steinovih in Sotovih delavnicah videvali vsega sku-paj kakih osem ali devet ur na teden. Zdelo se je, da mu

za *moške* ni niti najmanj mar. Živel je sam, v njegovem stanovanju je bilo nekaj čudnega (po Bibianovem opažanju), primanjkovalo mu je otročjega ponosa, ki ga drugi pesniki čutijo ob svojem delu, bil je prijatelj ne le najlepših deklet mojega časa (sester Garmendia), temveč je osvojil tudi edini ženski z delavnice Diega Sota, z eno besedo, bil je tarča zavisti Bibiana O'Ryana in tudi moje.

In nihče ga ni poznal.

Juan Stein in Diego Soto, ki sta bila zame in za Bibiana najpametnejši osebi v Concepciónu, nista ničesar opazila. Sestri Garmendia prav tako ne, nasprotno, ob dveh priložnostih je Angélica pred menoj hvalila Ruiz-Taglove vrline: resen, vljuden, z glavo na svojem mestu, z neizmerno sposobnostjo poslušanja drugih. Bibiano in jaz sva ga sovražila, a prav tako nisva ničesar opazila. Edino Debela Posadas je zaslutila delček tistega, kar je bilo v resnici za Ruiz-Taglom. Spominjam se noči, ko smo se o tem pogovarjali. Šli smo v kino in po filmu smo se usedli v neko restavracijo v centru. Bibiano je imel s seboj mapo s teksti udeležencev Steinove in tudi Sotove delavnice za svojo enajsto kratko antologijo mladih pesnikov iz Concepcióna, ki je noben časopis ne bo nikoli objavil. Debela Posadas in jaz sva radovedno brskala po papirjih. Koga boš vključil? sem vprašal, vedoč, da sem sam eden od izbranih. (Drugače bi bilo najverjetneje mojega prijateljstva z Bibianom že naslednjega dne konec.) Tebe, je rekel Bibiano, Martito (Debelo Posadas), Verónico in Angélico, se razume, Carmen, nato je imenoval še dva pesnika, enega iz Steinove delavnice in drugega iz Sotove, na koncu pa je omenil še Ruiz-Tagla. Spominjam se, da je Debela Posadas za nekaj trenutkov obmolknila, medtem ko so njeni prsti (vedno umazani od črnila in s črnim za nohti, kar je bilo nenavadno za študentko medicine, čeprav je Debela Posadas, ko je govorila

o svojem študiju, uporabljala vedno tako medle besede, da nisi niti najmanj podvomil, da bi kdaj lahko prišla do diplome) brskali med papirji, dokler niso našli treh Ruiz-Taglovih listov. Ne vključi ga, je nepričakovano rekla. Ruiz-Tagla? sem vprašal, ne da bi verjel svojim ušesom, saj je bila Debela Posadas njegova predana oboževalka. Bibiano pa ni rekel ničesar. Vse tri pesmi so bile kratke, nobena ni imela več kot deset verzov: ena je govorila o pokrajini, o hiši, odmaknjeni od poti, leseni ograji, gričih, oblakih; Bibianu se je zdela zelo »japonska«; po mojem pa je bila taka, kot bi jo napisal Jorge Teillier po pretresu možganov. Druga pesem je govorila o zraku (z naslovom *Zrak*), prodirajočem skozi špranje kamnite hiše. (Pri tej se je zdelo, da je Teillier izgubil dar govora, a še vedno vztraja v svoji literarni vnemi, kar me ne bi smelo presenetiti, saj je bilo že takrat, leta '73, vsaj pol domnevnih Teillierjevih naslednikov afazičnih, a so še kar vztrajali.) Tretjo sem pa popolnoma pozabil. Le tega se spomnim, da se je v nekem trenutku, in to brez vsake povezave (ali pa se je tako zdelo le meni) pojavil neki nož.

Zakaj misliš, da ga ne bi smel vključiti? je vprašal Bibiano, ki je eno roko iztegnil po mizi in nanjo naslanjal glavo, kot bi bila roka vzglavnik, miza pa postelja v njegovi spalnici. Mislil sem, da sta vidva prijatelja, sem pripomnil jaz. In tudi sva, je rekla Debela Posadas, ampak jaz ga vseeno ne bi dala noter. Zakaj? je ponovil Bibiano. Debela Posadas je skomignila z rameni. Kot da pesmi ne bi bile njegove, je rekla čez čas. Resnično njegove, ne znam pojasniti. Razloži, je rekel Bibiano. Debela Posadas se mi je zagledala v oči (sedel sem ji nasproti, Bibiano poleg nje pa je bil videti, kot da spi) in rekla: Alberto je dober pesnik, a še ni eksplodiral. Hočeš reči, da je še devičnik? je rekel Bibiano, a ne Debela Posadas ne jaz se nisva zmenila zanj. Si

prebrala še kaj drugega njegovega? sem hotel vedeti. Kaj piše, kako piše? Debela Posadas se je nasmehnila, kot bi sama ne verjela, kar nama bo povedala. Alberto, je rekla, bo revolucioniral čilsko poezijo. Ampak, ali si ti kaj takega prebrala ali gre le za tvojo intuicijo? Debela Posadas je zaphala skozi nos in molčala. Zadnjič, je nepričakovano spregovorila, sem šla k njemu domov. Ničesar nisva pripomnila, a videl sem, da se Bibiano, naslanjajoč se na mizo, smehlja in jo prizanesljivo gleda. Ni me pričakoval, jasno, je pojasnila Debela Posadas. Vem, kaj hočeš reči, je rekel Bibiano. Alberto se mi je zaupal, je nadaljevala Debela Posadas. Ne predstavljam si, da bi se Ruiz-Tagle komur koli zaupal, je rekel Bibiano. Vsi mislijo, da je zaljubljen v Verónico Garmendia, je rekla Debela Posadas, a to ni res. Ti je to sam povedal? je vprašal Bibiano. Debela Posadas se je nasmehnila, kot bi poznala veliko skrivnost. Ta ženska mi ni všeč, se spomnim, da sem takrat pomislil. Lahko je nadarjena, lahko je inteligentna, dobra kolegica je, a ni mi všeč. Ne, tega mi ni on povedal, je odgovorila Debela Posadas, čeprav mi pove stvari, ki jih drugim ne pove. Hočeš reči *drugim dekletom*, je pripomnil Bibiano. Tako je, drugim dekletom, je pritrčila Debela Posadas. In o čem ti govori? Debela Posadas se je malce zamislila, preden je odgovorila. O novi poeziji, no, o čem drugem neki. Tisti, ki jo on namerava napisati? je skeptično vprašal Bibiano. Tisti, ki jo bo on *naredil*, je rekla Debela Posadas. In vesta, zakaj sem o tem tako prepričana? Zaradi njegove volje. Nekaj časa je počakala, da bi jo še kaj vprašala. Železno voljo ima, je dodala, vidva ga ne poznata. Bilo je pozno. Bibiano je pogledal Debelo Posadas in vstal, da bi plačal. Če tako močno verjameš vanj, zakaj nočeš, da bi ga Bibiano vključil v svojo antologijo? sem jo vprašal. Okrog vratu smo si zavili šale (nikoli več nisem upora-

bljal tako dolgih šalov kot takrat) in stopili ven na mraz. Ker to *niso* njegove pesmi, je rekla Debela Posadas. Kako pa ti to veš? sem obupano vprašal. Ker poznam ljudi, je z otožnim glasom in s pogledom, uprtim v prazno ulico, odgovorila Debela Posadas. To se mi je zdel višek domišljavosti. Bibiano je prišel ven za nama. Martita, je rekel, o zelo malo stvarih sem prepričan, a ena od teh je, da Ruiz-Tagle ne bo revolucioniral čilske poezije. Občutek imam, da še levičar ni, sem dodal jaz. Na moje začudenje mi je Debela Posadas dala prav. Ne, ni levičar, je pritrčila s še otožnejšim glasom. Za hip sem pomislil, da bo zajokala, zato sem hotel spremeniti temo pogovora. Bibiano se je zasmejal. Ob prijateljih, kakršna si ti, Martita, človek ne potrebuje sovražnikov. Seveda se je Bibiano šalil, Debela Posadas pa tega ni tako razumela in je hotela takoj oditi. Pospremila sva jo do doma. Med vožnjo z avtobusom smo se pogovarjali o filmu in politični situaciji. Preden smo se poslovili, naju je resno pogledala in rekla, da naju mora prositi, naj ji nekaj obljubiva. Kaj? je vprašal Bibiano. Ne povejta Albertu nič od tega, o čemer smo se pogovarjali. Prav, je rekel Bibiano, obljubiva, ne bova mu povedala, da si me prosila, naj ga izključim iz svoje antologije. Saj ti je sploh objavili ne bodo, je rekla Debela Posadas. To je zelo verjetno, je pritrdil Bibiano. Hvala, Bibi, je rekla Debela Posadas (samo ona je tako klicala Bibiana) in ga poljubila na lice. Ničesar mu ne bova povedala, prisežem, sem dodal še jaz. Hvala, hvala, hvala, je rekla Debela Posadas. Mislim sem, da se heca. Pa tudi Verónici nič ne povejta, je rekla, ona lahko potem to pove Albertu, in saj vesta. Ne, ne bova ji povedala. To ostane med nami tremi, je rekla Debela Posadas, dogovorjeno? Dogovorjeno, sva pritrčila. Končno nama je Debela Posadas obrnila hrbet, odprla vrata svojega bloka in videla sva jo, kako je vstopila v

dvigalo. Preden je izginila, nama je še enkrat pomahala. Kakšna posebna ženska, je pripomnil Bibiano. Jaz sem se zasmejal. Peš sva šla vsak na svoj dom, Bibiano v penzion, kjer je živel, jaz pa domov k staršem. Čilska poezija, je tiste noči rekel Bibiano, se bo spremenila tistega dne, ko bomo znali pravilno brati Enriqueja Lihna, nič prej. Se pravi, še zelo dolgo ne.

Nekaj dni zatem se je zgodil državni udar in sprožil kaos.

Nekega večera sem telefoniral sestrama Garmendia, brez kakega posebnega razloga, le zato, da bi ju vprašal, kako sta. Odhajava, je rekla Verónica. S kepo v želodcu sem jo vprašal, kdaj. Jutri. Kljub policijski uri sem vztrajal, da ju še tisti večer obiščem. Stanovanje, kjer sta sestri živeli sami, ni bilo daleč od mojega doma, poleg tega pa tudi nisem prvič kršil policijske ure. Ko sem prišel k njima, je bila ura deset. Sestri Garmendia sta, presenetljivo, pili čaj in brali (najbrž sem pričakoval, da ju bom našel sredi kaosa kovčkov in načrtovanja pobega). Povedali sta mi, da odhajata, a ne v tujino, temveč v Nacimiento, v hišo svojih staršev. Kakšno olajšanje, sem rekel, mislil sem, da odhajata na Švedsko ali kaj takega. Ko bi le, je rekla Angélica. Nato smo se pogovarjali o prijateljih, ki jih že nekaj časa nismo videli, preudarjali smo o tipičnih domnevah za tisti čas, kdo je zagotovo zaprt, kateri so verjetno šli v ilegalo, kateri so iskani. Sester Garmendia ni bilo strah (le zakaj bi ju bilo, bili sta zgolj študentki in njuna poveza-va s takrat imenovanimi »skrajneži« je bila omejena le na osebno prijateljstvo z nekaj partijci, večinoma s fakultete za sociologijo), v Nacimiento sta odhajali, ker je v Concepciónu postalo neznosno, in zato, ker sta se vedno, kot sta priznali, vračali v domačo hišo, kadar se je »resnično življenje« obarvalo z globoko neprijetno grdobijo in suro-

vostjo. Potem pa morata kar takoj oditi, sem jima rekel, ker se mi zdi, da je pred nami svetovno prvenstvo grdobije in surovosti. Smejali sta se in mi rekli, naj odidem. Vztrajal sem, da ostanem še malo. Tiste noči se spominjam kot ene najsrečnejših v svojem življenju. Ob njih ponoči mi je Verónica rekla, da bo najbolje, če tam prespim. Nihče od nas še ni večerjal, zato smo vsi trije skupaj odšli v kuhinjo in pripravili jajca s čebulo, popečene kruhke in čaj. Nenadoma sem se počutil srečnega, neznansko srečnega, sposobnega česar koli, čeprav sem vedel, da se istočasno v tistih trenutkih vse, v kar sem verjel, za vedno pogreza in da je veliko ljudi, med njimi več kot en prijatelj, preganjanih ali mučenih. Ampak jaz sem si želel peti in plesati, in slabe novice (ali pa slutnje o slabih novicah) so na ogenj mojega veselja prilivale le še več olja, če mi dovolite to frazo, četudi osladno, da bolj ne bi mogla biti (*afnasto*, kot smo takrat rekli), ki pa ponazarja moje razpoloženje, in upal bi si celo reči, tudi razpoloženje sester Garmendia in razpoloženje mnogih, ki jim je bilo septembra leta 1973 dvajset let ali manj.

Ob petih zjutraj sem zaspal na kavču. Zbudila me je Angélica, štiri ure pozneje. Pozajtrkovali smo v kuhinji, v tišini. Opoldne sta v avto, zelenorumen spaček, letnik '68, naložili nekaj kovčkov in odšli v Nacimiento. Nikoli več ju nisem videl.

Njuna starša, oba slikarja, sta umrla, ko deklicama še ni bilo petnajst let, mislim, da v prometni nesreči. Nekoč sem videl njuno fotografijo: on je bil temen in suh, imel je izrazite ličnice in na obrazu žalosten in zmeden izraz, kot ga imajo le tisti, rojeni na jugu Bío-Bía; ona je bila, ali pa je bila le videti, višja od njega, malce debelušna, s sladkim in zaupljivim nasmeškom.